

Fotografujeme autoportrét

Autoportrét je zobrazením sebe sama, přičemž se nejčastěji zobrazuje tvář, někdy i celá postava. V dějinách fotografie má autoportrét velkou tradici a existují fotografové, kteří právě na něm postavili svůj věhlas. Dobrý autoportrét prezentuje, jak se člověk vidí nebo jak chce, aby jej viděli ostatní. Bývá zajímavým nejen z fotografického, ale i z psychologického hlediska. V našem materiálu budeme především sledovat, jak si fotografové dokážou sami se sebou hrát, jak vytvoří autoportréty méně obvyklým způsobem. Neboť fotografování je především o radosti...

K fotografii na protější straně

Foto: Majda Martinská. Snímek vznikl tak, že si autorka před zrcadlem nejprve vytvořila na obličej ornamenty. Poté obličej nasvítila odspodu dvěma lampičkami, čímž vzniklo jemně strašidelné podsvícení. Snímky „vyvolala“ a natónovala v šesti různých odstínech a vytiskla. V hračkářství koupila „kostky s krtkem“ a za pomoci pravítka, nůžek a lepidla kostky oblepila. Pak již zbývalo „jen“ kostky postavit a ofotografovat...

Jediný portrét jen nepatrně poodhalí tajemství a podoby, které v člověku jsou. Lidé si rádi hrají a stylizují sami sebe. Ve vzpomínce na Exupéryho však můžeme napsat, že člověk v sobě obvykle nosí větší a hlubší bytost, než se jemu samotnému jeví...

Autoportrét Majdy Martinské rozdělením na dvanáct kostiček působí vsutku magicky a v první chvíli není úplně zřejmé, jak technicky vznikl. Z estetického hlediska je jen dobře, že je barevné provedení velmi střídmé a pozadí střízlivé. V psychologické rovině můžeme téma rozvinout v tom smyslu, že občas má člověk pocit, že by chtěl být někým jiným, případně

jako Rimbaud přímo hlásat: Já jsem někdo jiný! Okouzující hravost autorky, již můžeme ocenit také na jejích „multiportrétech“ (zde na s. 62–63 a na webu www.fotomartinska.cz/multiportrety), nás přivádí k úvahám, že není možné prostřednictvím jedné fotografie vystihnout podobu člověka. Fotografování je převážně analytický způsob zpodobení, kdy představa o člověku vzniká sledem více snímků. Také proto ostatně kdysi v minulosti vznikly fotografické

vizitky, kde se člověk na 6–12 snímcích natířal před fotografem. Majda Martinská v osobité variaci na dávný způsob fotografování nalepila části své podoby na kostky, s nimiž si lze hrát. A také si je libovolně skládat a přeskupovat, čímž mohou vzniknout další netušená spojení. A o to jde, o zkoumání podoby a tajemství, která v člověku jsou. Jeden portrét je neodhalí...

Některé rady pro fotografování autoportrétů

- 1 Autoportrét by měl navodit představu, co jím chce fotograf o sobě říci nebo co obecně chce vyjádřit. Tato představa může být mnohoznačná a je jen dobře, má-li více zobecňujících významů.
- 2 **Důležitý je také myšlenkový soulad mezi vyobrazením člověka a atributy (doplňkovými předměty), které jsou v záběru.**
- 3 Soulad oblečení s pozadím je také nesmírně důležitý. Pozadí by buď nemělo přehlušovat portrét, mělo by být tlumené a nevýrazné, nebo by naopak mělo být jasné (myšlenkovou) součástí kompozice.
- 4 **Zajímavé bývá ukázat v čase měnící se podoby a stylizace.**
- 5 Pro tváře i postavy je obecně lepší používat středně dlouhé ohnisko objektivu (ekvivalent ke kinofilmu 105 mm).
- 6 **Fotografování autoportrétů venku je vhodnější při zastíněné obloze a k ránu nebo vpoledvečer, nevhodné je na plném slunci.**
- 7 Tradičně se u portrétů používá malá hloubka ostrosti.

Autoportrét jedinou expozicí a s atributem

Vytvořit autoportrét jednou expozicí je nejčastější, protože je nejjednodušší. Doplnkový předmět u autoportrétu obvykle slouží k bližší charakteristice portrétovaného, který se přitom mnohdy opírá o jakousi zobrazovací tradici. Fotograf se tak často zobrazuje se samotným foťákem, malíř s paletou... Současnost od těchto klíšé ustupuje, ale různé atributy se u portrétů stále používají hojně.

1. AUTOR SVŮJ AUTOPORTRÉT NAZVAL „PRAVDĚ DO OČÍ“. Je na divákovi, aby se zamyslel, jak snímek vznikl. Foto Petr Popovič

Předpoklady tvorby

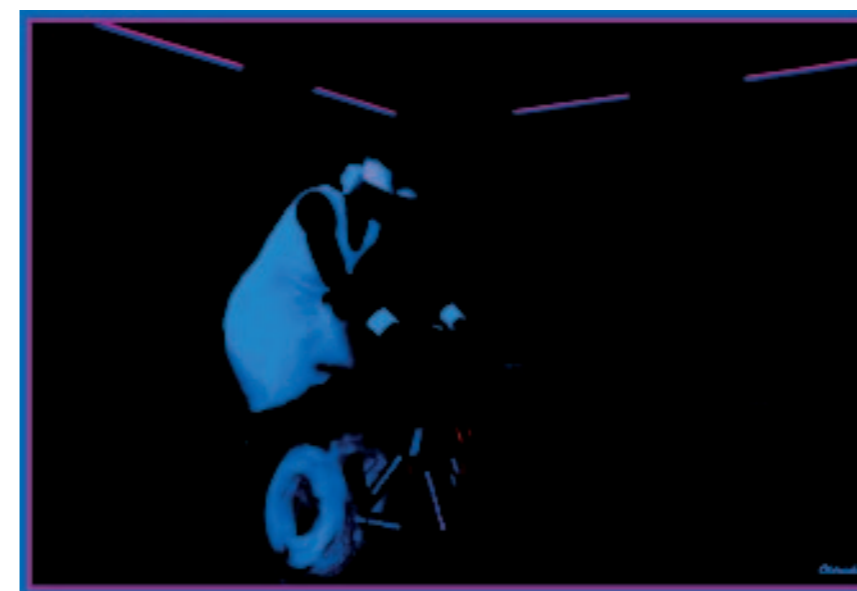
Základem je nápad a tvůrčí koncept, jak nápad realizovat. Nápad bývá ovlivněn zacílením našeho autoportrétu, který může být určen pro P. F., na vizitku, na web, jako blahopřání k sňatku někdejší přítelkyni. Nejjednodušší je vytvořit autoportrét s pomocí zrcadlení nebo ve formě stínu. V obou případech autora snímku obvykle doplňuje jeho fotopřístroj. Zatímco autoportrét v zrcadle mívá mnohdy popisný charakter, sebezobrazení pomocí stínu může mít zajímavý emotivní náboj, i když z něho často rysy portrétovaného nejsou úplně zřejmé. Samotné zrcadlo není pouze rovinné, často používaná jsou také zrcadla kulová a asférická (dutá nebo vypouklá). Pokud se omejdeme bez zrcadlení, využíváme často samospouště nebo dálkového ovládní fotopřístroje. Z atributů u autoportrétu bývají zajímavé zejména takové, které do snímku vnášejí nějakou formu vzpomínky.

Světlo

K zachycení vlastního stínu je potřebný silný, vhodně směřovaný světelný zdroj. Vedle zrcadla může zajímavé efekty zrcadlení poskytnout vyleštěný plech a samozřejmě také vodní hladina. Teoreticky je nejlepším světelným řešením, když světelný zdroj vychází od plochy zrcadlení přímo na fotografa. Častější jsou ovšem případy, kdy světlo přichází šikmo.

Úskalí

Největším úskalím portrétní práce jsou samozřejmě chyby při špatném rozmístění světelných zdrojů. V případě autoportrétu v zrcadle to mohou být silné odrazy od světelného zdroje. Jako chyba může působit i lesk objektivu v zrcadle od směru nasvícení, vždy záleží na okolnostech. Použití blesku fotopřístroje proti zrcadlící ploše je samozřejmě nesmysl.

3. OLDŘIŠKA RYCHTAŘÍKOVÁ využila pro svůj autoportrét ve tmě prostředí s UV světlem, na něž některé látky vysílají fotony o energii menší než UV záření, ale viditelné s delší vlnovou délkou, reagují jakoby fluorescencí. Bíle zbarvené tak může být oslnivě bleděmodré. Foto Oldřiška Rychtaříková

2. AKTOPORTRÉT ROMANA SEJKOTA

(www.sejkota.com) je svícen jakoby z onoho magického místa tak, že vlasy vstávají. Foto Roman Sejkota

U stínového portrétu (siluety) je třeba dbát na logiku celého postoje. Při práci se samo-spouští s nastavením automatického ostření se nesmí v okamžiku stisku spouště stát před fotoaparátem, který by v takovém případě nezaostřil správně. Přístroj totiž ostří v okamžiku stisku spouště, nikoliv až těsně před vlastní expozicí. Vhodné je zaostření zablokovat na předpokládanou vzdálenost.

Fototechnika

Z povahy autoportrétu v zrcadle vyplývá, že k němu můžeme užít v podstatě jakéhokoli zařízení schopného fotozáznamu, tedy samozřejmě i mobil. Autoportrét jednoduše vytvoříme i s pomocí otáčivého displeje. Pro snímek samospouští musí být foťák nějak pevně zafixován, ideální k tomuto účelu je stativ.

Vícenásobná expozice s dějem

Vytvořit autoportrét pomocí vícenásobné expozice může být pro tvůrce nejen zábavnější, ale zároveň tak lze lépe vystihnout „poselství o sobě samém“. Může být i sondou do vlastního já, ale ze všeho nejvíc bude asi zábavnou hrou.

4. **POKOJNÁ DIVAČKA TELEVIZE** najednou spatří za oknem sebe samu, a to hned ve dvojnásobném vydání. Občas se to může stát, zejména v obrácené podobě, kdy se divák ztotožní s příběhem...

Předpoklady tvorby

Vytvořit autoportrét, na němž je zobrazen děj, je nepoměrně složitější než se sebefotografovat v zrcadle a předpokládá to i určité zkušenosti s focením i s počítačem. Koncept dějového autoportrétu může mít několik podob: zobrazení děje na jednom snímku pomocí montáže, zobrazení v delším časovém úseku na dvou a více fotografiích nebo lze použít sled několika sekvencí. Digitál musíme v každém případě dát na stativ, přepnout na manuál a zadat správné expoziční hodnoty. Ostření a vyvážení bílé musejí být provedené rovněž ručně. Po expozicích samospouští nebo dálkovou spouští se snímky v počítači upravují, nejdřív samostatně a pak se ve vrstvách progumovávají, přičemž někdy může stačit i prolnutí vrstev a nepatrná „guma“ tam, kde se to prolnout nepodařilo.

Světlo

Každé prostředí má svá světelná řešení, není univerzální recept pro autoportrét samospouští. Snímky v exteriéru by se měly udělat hbitě za sebou, protože světelné podmínky se mohou rychle měnit a v počítači se snímky exponované na rozdílné jasy může být zbytečný problém. Jeden snímek pod mrakem a následující na sluníčku jsou pro montáž téměř neřešitelné...

Úskalí

Při několika expozicích na manuálně dané hodnoty se musí dát pozor také na stíny, stále stejné rozložení předmětů a nechtěný pohyb věcí, které nejsou hlavní součástí snímku. Banální technický problém vzniká při roztřesení snímku, když stativ nebo podklad pro foťák nejsou pevné.

Fototechnika

Možnost zpožděného spuštění závěrky po stisku spouště je pro náš účel nezbytná. Spoušť je možné spustit také bezdrátovým dálkovým ovládáním nebo maxikabelem, což už je spíše zastaralá metoda. Nezbytný je kvalitní stativ. Ohnisko objektivu odpovídá charakteru scény.

5. **POHYBOVÁ SEKVENCE** nazvaná Baf, kdy autorka vybafne na sebe samu a výsledkem je úlek a pád věcí... Někdy se stane, že člověk překvapí sám sebe, až se lekne...

6. **SURREALISTICKÉHO DUCHA** má fotomontáž, na níž autorka rozpráví s různými podobami svého já. Otevře se skříňka a tam jsou... Každá s jinou hlavou, jiným účesem, jiným výrazem, ale pokaždé je to ona. Kterou si vybrat pro tento den?

Autoportrét díky počítači jako velká stylizace

Autoportrét stylizující fotografa zvláštními technikami neslouží k popisnému svědectví o portrétovaném, ale je v zásadě jeho uměleckým přepisem, většinou s výrazným emotivním podtextem. V současné době vzniká mnoho autoportrétů pomocí zvláštních technik počítačového charakteru. Fotit může ostatně i „sám počítač“.

7. POČÍTAČOVÉ VARIACE svého autopotrétu autorka umístila do imaginární výstavní síně a nazvala je „à la Warhol“. Foto Erika Kohlová

8. POUŽÍVÁNÍ DLOUHÝCH ČASŮ, pohybová neostrost, jiná barevnost, nekonvenčnost pohledu a výřezu – to vše vyjadřuje proměnlivost vzhledu a nemožnost vyjádřit jedním portrétem sebe sama. Autoportrét ze sledu snímků byl vytvořen v programu Picasa 3. Foto Oldřiška Rychtařiková

Předpoklady tvorby

Autostylizace může vytvářet fotograf z vytvořených snímků v grafickém programu, nebo může stylizovat autozáběr v samotném digitálu či mobilu. Zajímavé autostylizace se mohou zvolit také v případech, kdy vás fotí zabudovaná kamerkou samotný počítač. Počítačová stylizace autoportrétu se také často používá v případech, kdy chceme nahradit vlastní tvář či tělo jiným modelem.

Světlo

V interiéru je hlavním nástrojem fotografa umělé světlo, v exteriéru světlo vychází především z daného prostředí a situace. Charakter nastavitelného světelného zdroje můžeme také nalézt v mnoha grafických programech.

Úskalí

Asi největší úskalí stylizovaného autoportrétu spočívá v tom, že snímek nebude pro ostatní čitelný, že bude mít svůj význam zase jen pro fotografa. Tomu se vyhneme tím, že záběr bude mít nějakou širší platnost nebo půjde o zajímavé výtvarné řešení. Mezi úskalí také patří nadbytečné využívání některých funkcí grafických programů přetvářejících tvář, zejména různých filtrů. Použitá funkce musí mít svou logiku, kterou by fotograf měl být schopen obhájit. Nemělo být jít o nahodilost.

Fototechnika

Vedle digitálů a mobilů se pro autoportrét mohou použít i některé počítače, které mají kamerku a příslušný program. Praktický je digitál s otáčivým displejem a funkcemi umožňujícími přímo v digitálu určitá přetvoření snímku. Existuje řada programů, které umožňují měnit vzhled, některé i ryze zábavnou a nenáročnou formou, a jsou volně ke stažení pro počítač i mobil.

Retuš a manipulace fotografií provázejí celou její historii a nejčastěji se s nimi setkáváme právě u portrétů.

9. NĚKTERÉ POČÍTAČE APPLE

mají kamerku a program Photo Booth, u něhož lze zvolit řadu efektů, v některých případech i jejich intenzitu. Program nasvítí objekt tím, že v okamžiku expozice je celá obrazovka počítače oslnivě bílá. Také s ním lze natáčet video. Použité efekty, shora: 1. záře, 2. termální kamera, 3. víření, 4. rentgen, 5. komiks 6. Pop Art. Jak vidno, v tomto stále instantnějším světě se ani úpravami autoportrétu už člověk nemusí obtěžovat... Foto iMac a Lenka a Pavel Scheuflerovi

Fototechnika pro portréty a právo

Hostem v našem materiálu je Oldřiška Rychtaříková, fotografka, která se svou hlavní profesí zabývá autorským právem. Portrét je její oblíbené téma, a proto jsme se jí jako právní specialistky mimo jiné zeptali, jaký problém může pro fotografa nastat, když vyfotí portrét druhého člověka. Čtěte dále...

Domníváte se, že autopořet může skutku podat obraz o člověku? Právě třeba použitou mírou stylizace...

I z vlastní zkušenosti vím, že se fotografové velmi neradi fotí, proto asi málokterý fotograf nafotí autopořet klasickým studiovým způsobem. Umí využívat řadu nástrojů, které fotografie skýtá pro vyjádření pocitů, nálad, skrytých vzkazů o sobě samém. Promyšlený autopořet určitě může o člověku napovědět, vyjádřit jeho rozpoložení, touhy, stavy radosti i smutku. Podat úplný obraz asi není možné, člověk je složitá bytost, do jednoho autopořetu by se těžko vešla...

Přes své vynikající fotografické výsledky se neživíte fotografováním, ale právem. Co vám dává fotografování?

Fotografování je pro mě způsob relaxace. Právo je duševně náročná disciplína, která vyžaduje přesnost, důslednost a velkou odpovědnost. Je to obor, ve kterém s nadsázkou platí, že na čarce záleží život člověka: „Popravit nelze omilostnit.“ I když i fotografování má své zákonitosti, svá pravidla, za jejich porušení nehrozí žádná sankce, naopak někdy nedodržením pravidel vznikají zajímavá a neotřelá díla, nový pohled na věc. Já nejraději fotím krajinu a přírodní zátiší, což je spojeno s výlety na místa, kde je krásně. A to je další velký bonus fotografování.

Ráda fotografujete také portréty... Musí být podle vás fotograf portrétů dobrý psycholog a nadán empatií?

Fotografováním se neživím, ani to neplánuji, takže si naštěstí mohu dovolit ten luxus, že fotím jen to, co chci a koho chci. Rozhodně by měl být mezi fotografem a portrétovanou osobou pozitivní vztah, alespoň trocha souznění. Každé focení si pečlivě připravuji předem, hlavně se snažím zjistit, jakou představu o budoucích fotografiích mají portrétované osoby, jak se vidí, jak se chtějí vidět, koneckonců budou to jejich fotografie. Většinou mi nechávají volnou ruku, co se týče vizáže i způsobu fotografování.

Fotografování portrétu chce čas, nejméně 2–4 hodiny. Focení u mě nezačíná před fotoaparátem, ale v obýváku u kávy, kdy si nejprve řekneme, jakého výsledku chceme dosáhnout. Mám zkušenost, že čím lépe člověk chápe, co po něm fotograf chce, tím lepší je focení, takže vysvětluji, maluji, předvádím.

Moc ráda fotím děti, jsou spontánní, berou to jako hru, a když z nich opadne prvotní ostych, bývá to pro mě i pro ně velká zábava! Navíc se rádi vidí jak na displeji fotoaparátu, tak hned potom na monitoru počítače. Ale když dítě nemá den, je mrzuté, ospalé, zkrátka na focení nemá náladu, nemá cenu nic lámat přes koleno, radši si domluví nový termín, fotky by stejně nestály za nic.

Za zmínku asi stojí otázka fotogenických a nefotogenických lidí. Skutečně jsou veliké

rozdíly – někdo si stoupne před fotoaparát a od první do poslední jsou fotky pěkné. Někdo tento dar nemá, ale neznamená to, že nemohou vzniknout dobré fotky. Chce to čas. Jsou lidé, které takto trápím hodiny, a teprve když přestanou „pózovat“, tak jsem spokojená. Chce to zkrátka trpělivost a vytrvalost. Fotogenický je v podstatě každý, ale u někoho se to vystihne za pět minut, u jiného za dvě hodiny.

Když člověk vyfotí jen sám sebe, nevznikne problém v rovině ochrany osobnosti ani v jiné právní rovině. Když vyfotí druhé, ten problém může nastat. Jaký?

S focením jiných lidí nastává problém ochrany osobnosti. Zásadně platí, že fotografie smějí být pořízeny nebo použity jen se svolením fotografované osoby. S portréty obvykle není problém, protože ten, kdo se fotil vědomě a chtěl se fotit, s pořízením fotografií souhlasí. To už nemusí platit s použitím fotografií. Pokud tedy fotograf fotí například modelku, měl by s ní uzavřít smlouvu, ve které by bylo jasně dohodnuto, jakým způsobem a za jakým účelem budou fotografie použity.

Druhým problémem jsou fotografie lidí, kteří nevěděli, že jsou foceni a ani to nechtěli – lidé na ulici, účastníci různých událostí, kde se fotí, události sportovní, kulturní a podobné povahy. Zákon však upravuje takzvané licence, kdy pořízení a použití fotografií není porušením zákona, i když s tím dotyčná osoba nevyjádřila souhlas. Jedná se o tzv. zákonnou úřední licenci, uměleckou a vědeckou licenci a licenci zpravodajskou. Z názvu je zřejmý i účel, pro jaký mohou být fotografie pořízeny, ovšem musí být dodrženo pravidlo, že se tak děje přiměřeným způsobem a nesmí to být v rozporu s oprávněnými zájmy dotyčné osoby.

Denně řešíte otázky autorského práva. Co je podle vaší praxe nejčastější právní problém v oblasti fotografie a fotografování? Samozřejmě neoprávněné užití fotografií. Fotografie je autorským dílem, požívá ochrany podle autorského zákona. V dnešní záplavě

10. OLDŘIŠKA RYCHTAŘÍKOVÁ

(na autopořetu) vystudovala právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Soustředí se na oblast autorského práva, pracuje již 19. rok ve společnosti Bonton, kde v průběhu let zajišťovala právní podporu hudebnímu vydavatelství, rozhlasové stanici, knižnímu vydavatelství i filmové distribuci. Působila též v ochranných a protipirátských organizacích.

11. K NEJPŮSOBIVĚJŠÍM náleží autopořety znázorňující zároveň plynutí času... Foto Bohdan Holoméček, 19. 12. 2010

nespočtu fotografií na internetu a v jejich snadné dostupnosti si lidé někdy neuvědomují, že každá fotografie má svého autora, a ten k užití musí svolit licenční smlouvou, nejedná-li se o užití pro osobní potřebu, k němuž souhlas autora není potřeba. Častým problémem je rovněž zpracování fotografií. Fotografové nebo grafici vytvářejí nová autorská díla počítačovým zpracováním již existujících fotografií. Vzniká tak dílo nové, ale může se tak díť pouze se souhlasem autora, resp. autorů, původních fotografií.

Ve fotografických kurzech Centra FotoŠkoda máte přednášku na téma Autorské právo a fotografie. V diskusi se nejčastěji kurdíte o otázkách fotografování lidí ve veřejném prostoru. S čím mohou mít problém?

Jak už bylo řečeno, pokud fotografují ve veřejném prostoru, kde se pohybují jiní lidé, vyvstává problém, který jsem líčila, tedy ochrana osobnosti. Další otázkou je zábor veřejného

prostranství, pokud jde o větší focení – stativy, světla, asistenti fotografa, pak je nutné požádat o povolení příslušný obecní úřad. Musím tady zmínit i oblíbené téma fotografů, a to je focení aktů na veřejnosti. Aby nedošlo ke kolizi s přestupkovým zákonem, doporučovala bych o akci předem informovat městskou policii.

V současné době se setkáváme velmi často s digitální manipulací. I s případy, že operátor provádí manipulace za účasti fotografa. Kdo je autor v takovém případě?

Může být jen fotograf, ale může jít o spoluautorství. Záleží na tvůrčím přínosu operátora. Pokud pouze plní pokyny fotografa dle jeho přání a představ, pak je vlastně jen jeho prodlouženou rukou. Pokud ale sám svým vlastním tvůrčím přínosem spolupřispívá s fotografem nové autorské dílo, stává se spoluautorem.

Díky za rozhovor a přejí úspěchy jak fotografické, tak právní. □

SOUTĚŽ

POŘÍDTE CO NEJORIGINALNĚJŠÍ AUTOPOŘET!

Počet snímků: max. 4
Kvalita do 5 MB/foto, formát JPG
Zasílejte na e-mail:
fv.jaknato@atemi.cz
Název souboru musí obsahovat celé jméno autora.
Do e-mailů uveďte téma soutěže a svoji přesnou poštovní adresu.

- 1. cena** Lowepro Mini Trekker AW
- 2. cena** Lowepro Slingshot 100
- 3. cena** Lowepro Terraclime 100

Ceny do soutěže věnuje společnost Lowepro.

Uzávěrka soutěže: 2. 2. 2010
Vyhlášení výsledků: FV 3/2010
Výsledky minulé soutěže na str. 109

Přesná pravidla soutěží najdete na www.ifotovideo.cz.